

VODIČ ZA BEZBEDOSNE PROVERE FIZIČKIH LICA U KONTEKSTU ZDRAVSTVENOG STANJA I MEDICINSKIH PODATAKA RELEVANTNIH ZA PRISTUP TAJNIM PODACIMA

web: www.nsa.gov.rs

Prof.dr Goran D. Matić

Beograd, 2025. godina

SADRŽAJ

ZNAČAJ PROVERE MEDICINSKIH PODATAKA ZA DOBIJANJE SERTIFIKATA ZA PRISTUP TAJNIM PODACIMA	2
UPOREDNI PRIKAZ PRAKSI.....	4
STANJE U REPUBLICI SRBIJI	12
BOLESTI ZAVISNOSTI OD KOCKE (PATALJICA), SEKSA I TEŠKA BOLEST U PORODICI	15
OSTALE BOLESTI KOJE NISU OBUHVAĆENE BEZBEDNOSNIM UPITNIKOM ALI MOGU IMATI UTICAJ NA BEZBEDNOSNE PROVERE ..	19
MEDICINSKO VEŠTAČENJE I MIŠLJENJE PSIHIJATRA	22
PROBLEMI U PRAKSI PROVERE MEDICINSKIH PODATAKA	23
RIZICI I ETIKA	27
BALANS INTERESA NACIONALNE BEZBEDNOSTI I LJUDSKIH PRAVA.	31
PRIMENA ZAKONA O OPŠTEM UPRAVNOM POSTUPKU – PONAVLJANJE PRAVOSNAŽNOG OKONČANOG POSTUPKA	34
NA KRAJU	36
PROPISI	38
O AUTORU.....	38

**Podizanje bezbednosne svesti i kulture sa primarnim i težišnim zadatkom
zaštite interesa Republike Srbije koji se odnose na
nacionalnu i javnu bezbednost, unutrašnje i spoljne poslove Republike Srbije,
odbranu, zaštitu ustavnog poretka, kao i ljudskih i manjinskih prava!**

ZNAČAJ PROVERE MEDICINSKIH PODATAKA ZA DOBIJANJE SERTIFIKATA ZA PRISTUP TAJNIM PODACIMA

Provera medicinskih podataka je **ključan aspekt bezbednosne provere** jer omogućava procenu da li kandidat ima **mentalne, neurološke ili druge zdravstvene smetnje** koje mogu uticati na njegovu sposobnost da **pouzdanost, svesno i odgovorno rukuje tajnim podacima i informacijama**.

1. Osnovni ciljevi provere medicinskih podataka

1. Procena kognitivne sposobnosti

- Osoba koja ima pristup tajnim podacima mora biti u stanju da **razumno rasuđuje, logički razmišlja, pamti važne informacije i pravilno donosi odluke**.
- Bolesti poput demencije (F00–F03), teških oblika epilepsije (G40), ili cerebrovaskularnih poremećaja (I67) mogu narušiti ove sposobnosti.

2. Procena psihičke stabilnosti i kontrole nad ponašanjem

- Kandidat mora biti **emocionalno stabilan, odgovoran i samokontrolisan** kako bi izbegao rizike poput namernog ili nenamernog odavanja tajnih podataka.
- Ozbiljni psihijatrijski poremećaji (npr. šizofrenija – F20, bipolarni poremećaj sa psihotičnim epizodama – F31.2) mogu uticati na **realnost percepcije, pouzdanost i predvidivost ponašanja**.

3. Procena rizika od zavisnosti od psihoaktivnih supstanci

- Osobe koje imaju problem sa **alkoholizmom (F10.2), zavisnošću od droga (F11–F19) ili zloupotrebom lekova** mogu biti sklone **nepouzdanom ponašanju, neetičkim postupcima ili čak koruptivnim uticajima**.
- Zavisnost povećava rizik od **ugrožavanja tajnih podataka zbog mogućih ucena ili nepredvidivog ponašanja**.

4. Održavanje bezbednosti i integriteta sistema za zaštitu tajnih podataka

- Ako osoba nije psihofizički sposobna da **razlikuje poverljive od javnih informacija**, može ugroziti bezbednost podataka.
- Lica koja imaju teške poremećaje koncentracije, pažnje ili impulsivnosti (npr. teški oblici ADHD-a – F90.0) mogu nenamerno kompromitovati poverljive informacije.

2. Kako se vrši provera medicinskih podataka?

1. Analiza zdravstvene dokumentacije kandidata

- Kandidat može biti u obavezi da dostavi **lekarsko uverenje ili izveštaj psihijatra/neurologa**.
- Ukoliko postoji sumnja na određenu bolest, mogu se tražiti **detaljniji zdravstveni izveštaji**.

2. Psihijatrijska i psihološka procena

- Ako postoje indicije o psihičkim ili kognitivnim smetnjama, kandidat se može uputiti na **psihološko testiranje, procenu ličnosti i kognitivnih funkcija**.
- Psihijatar procenjuje da li osoba ima psihičku bolest koja je **kontraindikacija za dobijanje sertifikata**.

3. Medicinsko veštačenje po nalogu bezbednosnog organa

- Ako postoje kontradiktorni podaci ili sumnje, sprovodi se **zvanično medicinsko veštačenje** od strane komisije specijalizovanih lekara.

3. Koje su posledice ako kandidat ima medicinske smetnje?

1. Apsolutne smetnje – Sertifikat **ne može biti odobren**

- Teške mentalne bolesti (F20 – šizofrenija, F31.2 – bipolarni poremećaj sa psihozom).
- Neurološke bolesti sa kognitivnim poremećajima (G30 – Alchajmerova bolest, F01 – vaskularna demencija).
- Teške zavisnosti od alkohola i narkotika (F10.2, F11.2).

2. Relativne smetnje – Sertifikat se može odobriti pod određenim uslovima

- Ako je osoba **pod stalnom terapijom i stabilna**, a bolest ne utiče na bezbednosne aspekte.
- Ako medicinsko veštačenje utvrdi da bolest **ne predstavlja direktan rizik** za rukovanje poverljivim podacima.

3. Povlačenje već izdatog sertifikata

- Ako osoba nakon dobijanja sertifikata razvije bolest koja ugrožava psihofizičku stabilnost.
- Ako bezbednosni organ dobije nove informacije o zdravstvenom stanju kandidata.

Provera medicinskih podataka je neophodna radi zaštite nacionalne **bezbednosti, tajnih podataka i stabilnosti lica koje rade sa tajnim podacima**. Neophodno je osigurati da **nijedna osoba sa teškim psihofizičkim poremećajima ne dobije pristup tajnim podacima** jer bi to moglo dovesti do **ozbiljnih bezbednosnih rizika**.

UPOREDNI PRIKAZ PRAKSI

Kada je u pitanju obrada medicinskih podataka u kontekstu bezbednosnih provera, izuzetno je važno da se postupi sa dužnim poštovanjem prava lica i da se obezbedi maksimalna zaštita privatnosti. Primenom najboljih praksi u pogledu transparentnosti, sigurnosti i etičnosti, mogu se minimizirati potencijalni rizici i zloupotrebe, što će osigurati pravednost i bezbednost celog sistema.

Direktiva 488/2001/EC Evropskog parlamenta i Saveta odnosi se na **zaštitu klasifikovanih informacija** koje se stvaraju i obrađuju u Evropskoj uniji, i predstavlja pravni okvir za regulisanje bezbednosti i razmene klasifikovanih podataka između država članica i institucija EU.

Ova direktiva postavlja standarde koji se odnose na obradu klasifikovanih informacija u državama članicama, kao i na postupke vezane za bezbednost, komunikaciju i razmenu tih informacija.

Direktiva propisuje pravila za pristup klasifikovanim informacijama, što podrazumeva da osobe koje imaju pristup klasifikovanim podacima moraju proći bezbednosne provere. Ove provere uključuju, ali ne ograničavaju se na:

- **Provere zdravstvenog stanja**, koje se koriste kao deo bezbednosnih provera.
- **Procena sposobnosti kandidata** za rad na pozicijama koje podrazumevaju pristup klasifikovanim informacijama.

Direktiva 488/2001/EC, koja se odnosi na bezbednost klasifikovanih informacija u Evropskoj uniji, postavlja niz bezbednosnih standarda i procedura, ali ne obuhvata u potpunosti sve aspekte koji se odnose na provere zdravstvenog stanja konkretnih lica za pristup klasifikovanim informacijama. Međutim, ova direktiva daje osnove za bezbednosne provere i mogućnost uključivanja zdravstvenih provera u proces izdavanja sertifikata za pristup tajnim podacima.

Direktiva 488 naglašava potrebu za bezbednosnim proverama koje obezbeđuju da osobe koje imaju pristup klasifikovanim informacijama budu pouzdane, odgovorne i sposobne da se nose sa tajnim podacima, bez opasnosti po bezbednost informacija. To uključuje, ali nije ograničeno na:

- **Provere krivične istorije** i ostale bezbednosne provere, koje utvrđuju da li osoba ima istoriju koja može ugrožavati bezbednost.

- **Zdravstvene provere** koje su važan deo bezbednosnog procesa, kako bi se utvrdilo da li postoje zdravstveni problemi koji mogu uticati na sposobnost osobe da održi potreban nivo koncentracije, stabilnosti ili psihološke kontrole u kritičnim situacijama.

Zdravstvene provere su neophodne kako bi se osiguralo da osoba koja dobija pristup klasifikovanim informacijama ne pati od zdravstvenih problema koji bi mogli ugrožavati njenu sposobnost da radi sa tajnim podacima. Ovo uključuje:

- **Psihijatrijske procene:** Osobe koje su podložne psihijatrijskim poremećajima, kao što su teške depresije, psihoze, bipolarni poremećaji ili zavisnosti, mogu predstavljati rizik za bezbednost, jer njihovo zdravstveno stanje može uticati na njihovu sposobnost da razumeju ili adekvatno reaguju na opasnosti.
- **Nervni i kognitivni poremećaji:** Stanja kao što su demencija, Alchajmerova bolest ili Parkinsonova bolest, koja mogu uticati na kognitivne sposobnosti osobe, mogu predstavljati potencijalnu opasnost u kontekstu rada sa klasifikovanim informacijama.
- **Teške zavisnosti:** Alkoholizam ili zavisnost od psihoaktivnih supstanci može dovesti do nepredvidivog ponašanja i smanjene sposobnosti da se održi poverljivost podataka.

U Evropskoj uniji, nacionalni bezbednosni organi koji upravljaju pristupom klasifikovanim informacijama u skladu sa Direktivom 488 često uključuju:

- **Medicinske i psihijatrijske procene:** Ove procene mogu biti obavezne kao deo bezbednosne provere, u zavisnosti od vrste posla i nivoa tajnosti informacija kojima će osoba imati pristup.
- **Redovne medicinske provere:** Za radnike koji imaju stalan pristup klasifikovanim informacijama, obavezne su redovne medicinske provere koje se mogu provoditi u određenim intervalima, kako bi se osiguralo da njihovo zdravstveno stanje ne ugrožava bezbednost informacija.

Poštujući načela **Generalnog zakona o zaštiti podataka o ličnosti (GDPR)**, sve medicinske provere moraju se vršiti uz strogo poštovanje privatnosti i zaštite podataka. Za razmenu i obradu medicinskih podataka koji se koriste u kontekstu bezbednosnih provera, moraju biti obezbeđeni odgovarajući uslovi za zaštitu i kontrola pristupa ovim podacima.

Ukoliko se utvrdi da lice ima zdravstvene probleme koji mogu ugrožavati njegovu sposobnost da održi poverenje i bezbednost informacija, pristup klasifikovanim podacima može biti odbijen ili ograničen. U nekim slučajevima, ako je zdravstveni problem privremen, moguće je ponovo razmotriti odluku nakon što se stanje popravi.

U skladu sa **Direktivom 488/2001/EC**, provjere zdravstvenog stanja su važan dio bezbednosnih procedura za dobijanje pristupa klasifikovanim informacijama u Evropskoj uniji. Ove provjere osiguravaju da osobe koje imaju pristup osjetljivim podacima ne predstavljaju zdravstveni rizik koji bi mogao ugrožavati tajnost informacija. Postupci moraju biti u skladu sa principima zaštite podataka o ličnosti, te se moraju provoditi uz poštovanje privatnosti i u skladu sa nacionalnim i evropskim zakonodavstvom.

NATO standard S-M (2002) 49 (u daljem tekstu NATO S49) podrazumeva da bezbednosne provjere obuhvataju različite aspekte kandidata, uključujući:

- **Krivičnu istoriju.**
- **Psihološke procene.**
- **Medicinske procene** (kao što je fizičko i psihijatrijsko zdravlje).

NATO S49 zahteva da kandidati za pozicije koje uključuju pristup klasifikovanim informacijama budu psihološki i fizički sposobni da obavljaju svoje zadatke bez ugrožavanja bezbednosti ili integriteta podataka.

U kontekstu NATO-a, medicinski podaci kandidata se razmatraju u skladu sa strogim procedurama zaštite podataka, ali ne može se potpuno isključiti pregled zdravstvenog stanja ako postoji opravdan interes za procenu sposobnosti kandidata da obavlja zadatke koji uključuju pristup klasifikovanim informacijama.

Medicinska provera u ovim slučajevima obuhvata:

- **Psihijatrijske procene:** Za utvrđivanje da li osoba ima bilo kakve poremećaje koji bi mogli ugrožavati bezbednost (na primer, psihoze, depresije, ili druge bolesti koje mogu uticati na sposobnost za rad sa osetljivim informacijama).
- **Fizičke procene:** Koje uključuju procenu sposobnosti osobe da fizički izdrži zahtevne uslove rada koji se mogu postaviti u okviru NATO aktivnosti.

Zaštita ličnih podataka je od velike važnosti, ali u kontekstu NATO S49 i bezbednosnih provera, **prava na privatnost** mogu biti ograničena ukoliko je potrebno da se osigura nacionalna bezbednost ili integritet NATO sistema. Medicinski podaci se razmatraju samo u okviru potrebe da se utvrdi da li kandidat može obavljati dužnosti koje uključuju pristup tajnim ili klasifikovanim informacijama.

Provere se obavljaju uz uvažavanje nacionalnih propisa koji se odnose na zaštitu zdravstvenih podataka, ali sa napomenom da, ako kandidat radi u NATO, te provere treba da budu u skladu sa standardima koje NATO propisuje u S49. To znači da u nekim slučajevima, lokalni zakoni o zaštiti podataka neće biti potpuno izjednačeni sa standardima NATO, ali i dalje se poštuju osnovna prava kandidata na zaštitu privatnosti.

Kada se razmatraju medicinski podaci u ovom kontekstu, NATO S49 se može smatrati kao okvir koji definiše kakvi se zdravstveni podaci mogu proveriti, ali i kako se ti podaci trebaju obraditi uz poštovanje **prava na privatnost i etičkih principa**. Takođe, države članice NATO-a su obavezne da postupaju u skladu sa lokalnim zakonima o zaštiti podataka i zaštiti privatnosti, ali sa ciljem da obezbede najviši bezbednosni standard u smislu pristupa klasifikovanim informacijama.

U skladu sa **NATO standardima S49**, medicinske provere su važan deo bezbednosnih provera, ali one moraju biti balansirane sa etičkim aspektima zaštite privatnosti i zdravlja kandidata. Provere obuhvataju i psihijatrijske i fizičke procene, ali sa strogim poštovanjem prava na privatnost u skladu sa nacionalnim i međunarodnim propisima.

Obrada medicinskih podataka u kontekstu bezbednosnih provera u SAD, Velikoj Britaniji, Francuskoj i Nemačkoj se razlikuje u zavisnosti od pravnih, etičkih i bezbednosnih standarda koji su specifični za svaku zemlju. Ispod su navedene opšte karakteristike kako je ova oblast uređena u tim zemljama:

SAD - U SAD, bezbednosne provere za pristup tajnim podacima (Executive Order 13526—Classified National Security Information iz 2009. godine), uključujući zdravstvene provere, regulisani su kroz različite propise, ali najvažniji dokument je **Federalni zakon o privatnosti i zaštiti podataka (HIPAA)** koji se primenjuje na

medicinske podatke i njihovu obradu. Uz to, specifični zakoni i procedure, kao što su:

- **National Security Agency (NSA) i Federal Bureau of Investigation (FBI)** koriste bezbednosne provere za određene položaje, ali medicinski podaci su sačuvani kao poverljivi i mogu se otkriti samo uz jasno odobrenje ili u okviru pravno opravdanih procedura.
- **Executive Order 12968** definiše standarde za obavezne bezbednosne provere za vladine službenike koji pristupaju tajnim informacijama. To uključuje procenu fizičkog i mentalnog zdravlja, ali samo u slučajevima koji ukazuju na potencijalni rizik.

Velika Britanija - U Velikoj Britaniji, obrada medicinskih podataka u kontekstu bezbednosnih provera takođe podleže strogim propisima. Osnovni propis u ovom kontekstu je **Zakon o zaštiti podataka iz 2018. godine** (Data Protection Act 2018) koji je usklađen sa **GDPR** propisima, kao i smernicama za obradu osetljivih podataka.

- **The Security Vetting Agency (SVT)** je glavni organ za sprovođenje bezbednosnih provera i pregleda zdravstvenih i psiholoških podataka ako je to neophodno za procenu sposobnosti kandidata da upravlja tajnim informacijama.
- Lica koja se podvrgavaju bezbednosnim proverama, na primer, u okviru obaveštajnih službi, imaju pravo da se žale ako smatraju da je njihova privatnost narušena, a obrada medicinskih podataka bez njihovog pristanka može biti zakonski izazvana.
- U Velikoj Britaniji, ovakve provere su pod strogim nadzorom nezavisnih tela kao što je **Information Commissioner's Office (ICO)** koji nadzire postupanje sa osetljivim podacima.

Francuska - U Francuskoj, obrada medicinskih podataka regulisana je **Zakonom o zaštiti podataka** (Loi Informatique et Libertés) i **GDPR-om**. Za bezbednosne provere, poseban značaj imaju tajnost podataka i strogo zakonsko usmeravanje procene ljudskih resursa:

- **Direction Générale de la Sécurité Extérieure (DGSE) i Direction de la Protection et de la Sécurité de la Défense (DPSD)** imaju ovlašćenja da provere zdravstveno stanje kandidata za rad na pozicijama koje uključuju tajne informacije. Obrada zdravstvenih podataka je dozvoljena u okviru bezbednosnih provera samo uz pristanak kandidata i u skladu sa zakonskim ograničenjima.
- Francuski zakon o privatnosti i zaštiti podataka naglašava da bilo kakva obrada osetljivih podataka, kao što su medicinski podaci, mora biti ograničena na ono što je striktno neophodno i da osoba ima pravo na informisani pristanak.

Nemačka - ima veoma striktno propise u vezi sa zaštitom podataka, naročito kada su u pitanju medicinski podaci. Osnovni propis koji reguliše ovu oblast je **Zakon o zaštiti podataka** (Bundesdatenschutzgesetz), kao i **GDPR** koji se primenjuje u celoj Evropi. Bezbednosne provere u Nemačkoj takođe uključuju procenu medicinskog stanja lica koje ima pristup tajnim podacima.

- **Federal Office for the Protection of the Constitution (BfV)** i druge bezbednosne agencije sprovode bezbednosne provere kandidata, ali strogo poštuju pravo na privatnost i slobodu od diskriminacije. Medicinski podaci mogu biti obrađeni samo ako su neophodni za procenu sposobnosti kandidata da radi sa osetljivim informacijama.
- Obrada medicinskih podataka treba da bude zasnovana na **informisanom pristanku** i **neophodnosti**, a osobama koje se podvrgavaju bezbednosnim proverama treba biti obezbeđena adekvatna pravna sredstva za osporavanje odluka koje se donose na osnovu tih podataka.

U svim ovim zemljama, obrada medicinskih podataka u kontekstu bezbednosnih provera strogo je regulisana i treba da bude u skladu sa pravima na privatnost i zaštitu podataka. Često je potreban **informisani pristanak** kandidata, a sve provere moraju biti zasnovane na principu **neophodnosti**. Važno je da bezbednosni organi poštuju zakonske granice i etičke principe, kao i da postoji nadzor i mehanizmi za osporavanje odluka.

Ruska Federacija - U Rusiji, obrada medicinskih podataka u kontekstu bezbednosnih provera takođe podleže strogim pravnim i etičkim pravilima, ali se oslanja na različite nacionalne propise koji regulišu ovu oblast. Osnovni zakoni i smernice koji se odnose na obradu medicinskih podataka za potrebe bezbednosnih provera u Rusiji uključuju:

- **Zakon o zaštiti podataka o ličnosti** iz 2006. godine (Federal Law No. 152-FZ), koji je donosio pravni okvir za obradu podataka o ličnosti, uključujući i medicinske podatke. Ovaj zakon predviđa da se podaci o ličnosti, uključujući osetljive podatke (kao što su medicinski podaci), mogu obrađivati samo u skladu sa strogo definisanim pravima, kao što je pristanak subjekta podataka.
 - **Saglasnost** subjekta podataka je obavezna, ali postoje izuzeci kada se medicinski podaci mogu obrađivati bez izričitog pristanka, na primer u slučaju bezbednosnih provera kada je to neophodno za procenu rizika.
- **Zakon o nacionalnoj bezbednosti Ruske Federacije** iz 1999. godine reguliše opšte bezbednosne provere, uključujući i one koji se odnose na zdravstveno stanje pojedinaca koji pristupaju tajnim informacijama. Ovaj zakon, kao i srodni propisi, omogućava da se medicinski podaci koriste za procenu

spособnosti kandidata da se nosi sa radom koji zahteva pristup osetljivim ili tajnim informacijama.

- Ovde se posebno ističe obaveza procene mentalnog i fizičkog zdravlja kandidata koji žele da obavljaju poslove u obaveštajnim službama, vojsci ili drugim visokorizičnim oblastima koje podrazumevaju rad sa tajnim podacima.
- **Uredbe koje se odnose na bezbednosne provere za osobe koje se zapošljavaju u državnim organima, organima bezbednosti i drugim organima Ruske Federacije** definišu procedure koje su potrebne za odobrenje pristupa tajnim informacijama u Rusiji. U ovim propisima može biti predviđeno da bezbednosne provere uključuju medicinske podatke, ali samo kada je to neophodno za procenu sposobnosti kandidata za rad na bezbednosno osetljivim pozicijama.
 - **Federalna služba bezbednosti (FSB)** i druge bezbednosne agencije koriste ovaj okvir za obavljanje provera, ali sve obrade medicinskih podataka moraju biti u skladu sa važećim pravnim i etičkim pravilima.
- U praksi, medicinski podaci za bezbednosne provere mogu biti zahtevani od kandidata za rad na pozicijama koje zahtevaju pristup tajnim informacijama, ali su ovaj proces i obradu podataka strogo regulisani.
 - Obrada podataka mora biti **neophodna**, što znači da medicinski podaci ne mogu biti korišćeni ako nisu relevantni za procenu sposobnosti kandidata za posao sa tajnim podacima.
 - Važno je da kandidati budu informisani o obradi svojih podataka i da imaju pravo na žalbu ako smatraju da je obrada nezakonita ili nepotrebna.
- **Pravo na privatnost** u skladu sa Ustavom Ruske Federacije i međunarodnim konvencijama je još jedan važan aspekt. Lica koja se podvrgavaju bezbednosnim proverama moraju biti svesna svojih prava, a obrada medicinskih podataka mora biti ograničena na ono što je strogo neophodno.
 - U Rusiji, kao i u drugim zemljama, postoje mehanizmi za prijavu zloupotreba i zaštitu prava subjekata podataka.
- U Rusiji, kao i u drugim zemljama, nadzor nad ovim procesima obavljaju relevantne državne agencije, ali i sudovi i nezavisna tela koja mogu osporiti odluke ako se smatra da su prava pojedinaca narušena.
 - Etički aspekti su veoma važni u ovim postupcima, i stručnjaci iz oblasti zdravlja i pravnici moraju biti uključeni u proces da bi se obezbedilo da se prava kandidata poštovanjem zakona ne narušavaju.

U Rusiji, kao i u drugim zemljama, obrada medicinskih podataka u kontekstu bezbednosnih provera mora biti u skladu sa strogim zakonskim i etičkim propisima. Iako bezbednosne agencije imaju pravo da obrade zdravstvene podatke kada su potrebni za procenu sposobnosti kandidata za rad na tajnim i bezbednosno osetljivim pozicijama, svaka takva obrada mora biti u skladu sa zakonom i mora biti obavljena uz pristanak kandidata, osim u slučajevima kada je drugačije zakonom propisano.

U svim zemljama iz okruženja, obrada medicinskih podataka za potrebe bezbednosnih provera je regulisana kao osetljivo pitanje, ali se mora izvršavati u skladu sa međunarodnim standardima kao što su **GDPR** i lokalnim zakonodavstvom. Obrada medicinskih podataka je dozvoljena samo ako je to **neophodno** za procenu sposobnosti kandidata za rad na pozicijama koje podrazumevaju pristup tajnim podacima, uz **informisani pristanak** i u skladu sa pravima na privatnost i zaštitu podataka.

Tako se na primer u Bosni i Hercegovini predviđa lekarski pregled odredbama 54. Zakona o zaštiti tajnih podataka da:

(1) Ako se postupkom bezbednosnog proveravanja utvrdi sumnja u ovisnost o alkoholu, drogi ili drugi neprimereni oblici ovisnosti, generalni direktor OBABiH pisanim aktom može da uputi proveravano lice na obavljanje lekarskog pregleda u nadležnu instituciju.

(2) Ako proveravano lice ne prihvati predlog iz stava (1) ovog člana, lice nadležno za izdavanje dozvole doneće rešenje o odbijanju izdavanja dozvole za pristup tajnim podacima.

STANJE U REPUBLICI SRBIJI

Republika Srbija - U Srbiji, pri proceni bezbednosne podobnosti lica za dobijanje sertifikata za pristup tajnim podacima, posebna pažnja se posvećuje zdravstvenom stanju, naročito u vezi sa **bolestima zavisnosti i duševnim poremećajima**.

Provere medicinskih podataka, ukoliko su navedene u upitniku, vrše se u skladu sa Zakonom o tajnosti podataka i Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti, kao obrada podataka o ličnosti uz pismenu saglasnost proveravanog lica, za koje radnje nije potrebna izričita saglasnosti i odobrenje suda.

Na osnovu člana 58. tačka 13. Zakona o tajnosti podataka, u osnovni bezbednosni upitnik unose se sledeći podaci o podnosiocu zahteva:

„medicinski podaci u vezi sa bolestima zavisnosti (alkohol, opojne droge i dr.), odnosno duševnim bolestima;“.

Pored toga, na osnovu člana 61. ovog zakona, podaci iz upitnika iz čl. 58. do 60. ovog zakona predstavljaju predmet odgovarajuće bezbednosne provere.

Relevantne bolesti i medicinski podaci - Prema Zakonu o tajnosti podataka („Službeni glasnik RS”, br. 104/2009, 36/2011 i 104/2013) i pratećim podzakonskim aktima, prilikom bezbednosne provere uzimaju se u obzir sledeće kategorije bolesti:

1. Bolesti zavisnosti

- Alkoholizam (dijagnoze iz F10 grupe prema Međunarodnoj klasifikaciji bolesti – MKB-10)
- Zavisnost od opojnih droga (F11-F19)
- Zavisnost od psihoaktivnih supstanci koje utiču na rasuđivanje i ponašanje

2. Duševne bolesti i poremećaji

- Šizofrenija i slični poremećaji (F20-F29)
- Afektivni poremećaji (teške forme depresije, bipolarni poremećaj – F30-F39)
- Ozbiljni oblici anksioznih i neurotskih poremećaja (F40-F48), ako utiču na rasuđivanje i sposobnost obavljanja poverljivih poslova
- Poremećaji ličnosti i ponašanja (F60-F69), ako predstavljaju rizik za bezbednost
- Epizodični ili prolazni psihotični poremećaji

U Srbiji **ne postoji javno dostupna lista apsolutnih i relativnih smetnji** u vezi sa zdravstvenim stanjem za pristup tajnim podacima. Međutim, na osnovu zdravstvenih propisa, opštih principa bezbednosnih provera i stranih praksi, moguće je razlikovati **apsolutne i relativne** smetnje.

1. Apsolutne smetnje (neposredni razlog za uskraćivanje sertifikata) - Ovo su zdravstveni problemi koji **automatski** diskvalifikuju osobu, jer predstavljaju trajan ili težak rizik po bezbednost:

A. Ozbiljni psihijatrijski poremećaji

- **Šizofrenija i drugi psihotični poremećaji (F20-F29)**
 - Halucinacije, zablude, dezorganizovano razmišljanje, gubitak kontakta sa stvarnošću.
- **Bipolarni poremećaj – teži oblici (F31)**
 - Naročito tip I, gde manične epizode mogu dovesti do gubitka kontrole.
- **Teške forme demencije i neurodegenerativnih bolesti (F00-F03)**
 - Alchajmerova bolest, Parkinsonova bolest sa psihozom, frontotemporalna demencija.
- **Antisocijalni poremećaj ličnosti (F60.2)**
 - Nedostatak empatije, manipulativno ponašanje, kriminalna sklonost.
- **Neizlečivi oblik zavisnosti od alkohola ili droga (F10-F19)**
 - Dokumentovani hronični alkoholizam ili narkomanija, uz recidive i nemogućnost održavanja apstinencije.

B. Teška kognitivna i neurološka oštećenja

- **Organski mentalni poremećaji (F00-F09)** koji značajno utiču na kognitivne sposobnosti.
- **Epilepsija sa teškim psihijatrijskim simptomima** (ako dovodi do promene svesti i neuropsihijatrijskih problema).
- **Prolazne ili hronične psihoze** koje nisu izazvane drogama, ali utiču na percepciju stvarnosti.

2. Relativne smetnje (procena pojedinačnog slučaja) - Ovo su stanja koja **ne moraju automatski** voditi diskvalifikaciji, ali mogu predstavljati bezbednosni rizik u zavisnosti od težine, učestalosti simptoma i načina lečenja.

A. Afektivni i anksiozni poremećaji

- **Bipolarni poremećaj tip II (blaži oblici)**
 - Ako su simptomi dobro kontrolisani terapijom i osoba nema istoriju impulsivnih odluka.
- **Teški oblici depresije (F32, F33)**
 - Naročito ako su praćeni suicidalnim mislima ili čestim recidivima.
- **Granični poremećaj ličnosti (F60.3)**
 - Ako osoba ima istoriju nestabilnih emocionalnih reakcija, ali je pod terapijom.
- **Opsesivno-kompulzivni poremećaj (F42) – teži oblici**
 - Ako rituali ili anksioznost značajno utiču na radnu sposobnost.

B. Poremećaji zavisnosti (ako nisu u aktivnoj fazi)

- **Alkoholizam ili zloupotreba droga u anamnezi**
 - Ako je lice u višegodišnjoj apstinenciji i ima stabilnu istoriju rada.
- **Lečenje na psihijatriji zbog zavisnosti u prošlosti**
 - Procena zavisi od recidiva, vremena od poslednjeg lečenja i stabilnosti.

V. PTSP i reakcije na stres (F43)

- Ako osoba ima **blaže oblike PTSP-a**, ali nema česte flešbekove ili agresivne reakcije.
- Teži oblici sa disocijativnim epizodama ili gubitkom kontrole nad ponašanjem mogu biti razlog za odbijanje.
- **Apsolutne smetnje** (psihoza, teški oblici zavisnosti, demencija) **uvek** vode diskvalifikaciji.
- **Relativne smetnje** (afektivni poremećaji, PTSP, anksioznost) procenjuju se individualno.

BOLESTI ZAVISNOSTI OD KOCKE (PATALJIIJA), SEKSA I TEŠKA BOLEST U PORODICI

U kontekstu bezbednosnih provera za pristup tajnim podacima, bolesti zavisnosti od kocke (pataljija) i zavisnosti od informaciono-komunikacionih tehnologija (IT), kao i teška bolest u porodici predstavljaju relevantne aspekte koje mogu biti uzete u obzir, iako nisu uvek specificirane u svim propisima.

1. Zavisnost od kocke (pataljije) - može biti problem koji utiče na pojedinca u različitim aspektima života, uključujući i njegov radni učinak i ponašanje u situacijama koje zahtevaju visok nivo odgovornosti i pažnje, kao što je rad sa klasifikovanim informacijama. Zavisnost može dovesti do **nepažnje, nerazumnosti**, i potencijalne **manipulacije** podacima ako se pojedinac nađe u teškoj finansijskoj situaciji ili izložen većim rizicima od zloupotrebe poverenja.

- **Bezbednosni rizik:** Osoba koja se bori sa zavisnošću od kocke može biti podložna manipulacijama, ucenama ili pretnjama koje mogu ugroziti bezbednost podataka. Moguća je i pojava **nepažljivog ponašanja ili pogrešnih odluka** koje mogu uticati na bezbednost informacija kojima se upravlja.
- **Provera zavisnosti:** Psihijatrijske ili psihološke procene mogu biti korišćene u kontekstu utvrđivanja da li postoji zavisnost od kocke. Lice koje pokazuje znake zavisnosti može biti smatrano kao visok rizik za dobijanje pristupa klasifikovanim podacima, jer zavisnost može uticati na procenu rizika, emocionalnu stabilnost i odgovornost.

2. Zavisnost od informaciono-komunikacionih tehnologija (IT) - podrazumeva prekomernu upotrebu digitalnih alata, kao što su mobilni telefoni, računari, društvene mreže ili video igre, koja može dovesti do **poremećaja koncentracije, smanjene produktivnosti** ili čak **psiholoških problema**.

- **Bezbednosni rizik:** Zavisnost od IT tehnologija može uticati na sposobnost pojedinca da upravlja osetljivim informacijama. Prekomerna upotreba interneta i društvenih mreža može povećati rizik od izloženosti **sajber napadima** ili **društvenim manipulacijama**, što bi moglo ugrožavati bezbednost podataka.
- **Psihološki aspekti:** Višak vremena provedenog u digitalnom svetu može dovesti do **anxiety** (anksioznosti), **distorzije percepcije** ili **neadekvatnih reakcija** na stresne situacije, što može uticati na pojedinca kada je izložen radu sa važnim ili tajnim podacima.

- **Ocenjivanje rizika:** Psihijatrijske ili psihološke procene mogu obuhvatiti i testiranje zavisnosti od tehnologije, ali i uticaja koji ova zavisnost ima na sposobnost kandidata da obavlja svoje obaveze bez ugrožavanja bezbednosti podataka.

3. Kako se to odnosi na bezbednosne provere? - U kontekstu bezbednosnih provera za pristup tajnim podacima, zavisnosti (od kocke i IT) predstavljaju **relativne bezbednosne smetnje**, što znači da su faktori koji mogu uticati na procenu pojedinca kao „poverljivog“ za rad sa tajnim informacijama. Ukoliko postoje znaci zavisnosti koji utiču na psihičko i fizičko zdravlje kandidata, procenitelji mogu smatrati da osoba predstavlja **rizik** i može biti odbijena za pristup tajnim podacima.

- **Psihijatrijske i medicinske procene:** Ukoliko zavisnost može ozbiljno uticati na kognitivne sposobnosti, ocenjivanje sposobnosti pojedinca da adekvatno donosi odluke u visoko odgovornim situacijama, kao što je rad sa klasifikovanim informacijama, može dovesti do negativnog rezultata bezbednosne provere.
- **Društvene i psihološke posledice:** Zavisnosti, bilo da su vezane za kocku ili IT, mogu dovesti do socijalnih problema, konflikata, kao i potencijalno ugroziti integritet kandidata, što može dovesti do njegovog odbacivanja u procesu bezbednosne provere.

Kako zavisnost od kocke i IT tehnologija može ozbiljno uticati na stabilnost i sposobnost pojedinca da adekvatno obavlja zadatke koji podrazumevaju rad sa tajnim informacijama, ona se mora uzeti u obzir kao potencijalni rizik u bezbednosnim proverama. Važno je proći **psihološke i medicinske procene** koje će odrediti da li zavisnost predstavlja opasnost po bezbednost klasifikovanih podataka.

3. Zavisnost od seksa ili seksualna zavisnost, koja se karakteriše prekomernom i nekontrolisanom potrebom za seksualnim aktivnostima koja može biti psihološki i fizički štetna, može se razmatrati kao faktor u bezbednosnim proverama za pristup klasifikovanim informacijama, ali kao i kod drugih zavisnosti, njen uticaj zavisi od ozbiljnosti i posledica koje ona ima na pojedinca.

Psihološke posledice zavisnosti od seksa - Zavisnost od seksa može imati različite psihološke i socijalne posledice koje mogu uticati na pojedinca i njegovu sposobnost da bezbedno upravlja osetljivim podacima:

- **Impulsivnost i kontrolisano ponašanje:** Seksualna zavisnost može dovesti do **impulsivnog ponašanja** koje uključuje neadekvatne odluke ili nedostajuću sposobnost za kontrolisanje ličnog ponašanja u društvenim i radnim situacijama. Ovo može povećati rizik od **nepažljivog ponašanja** koje može ugrožavati sigurnost tajnih podataka/informacija.

- **Psihološka nestabilnost:** Ako zavisnost dovodi do **psihološke nestabilnosti**, to može uticati na sposobnost pojedinca da donese racionalne odluke i da se emocionalno nosi sa stresnim situacijama, što je kritično za osobe koje rade sa tajnim podacima.
- **Rizik od manipulacije ili iznude:** Seksualna zavisnost može dovesti do situacija u kojima se pojedinac može lako **manipulisati** ili biti podložan **iznudi**, što povećava rizik od ugrožavanja bezbednosti podataka. Osoba koja je izložena ovakvim rizicima može biti pod pretnjama koje se odnose na svoje lične ili profesionalne slabosti.

Kako se zavisnost od seksa razmatra u bezbednosnim proverama? - U bezbednosnim proverama, zavisnost od seksa može biti procenjena kao **relativna bezbednosna smetnja**, što znači da se razmatra u kontekstu kako ona utiče na kognitivne sposobnosti, emocionalnu stabilnost i sposobnost pojedinca da adekvatno obavlja zadatke koji uključuju rad sa tajnim informacijama.

- **Psihijatrijske procene:** Ako zavisnost od seksa dovodi do ozbiljnih psiholoških ili socijalnih problema, psihijatrijska procena može biti potrebna. Psihijatri može utvrditi da li zavisnost predstavlja ozbiljan faktor koji ugrožava bezbednost podataka.
- **Negativni rezultati u bezbednosnim proverama:** U zavisnosti od stepena zavisnosti i njenih posledica, ovaj faktor može dovesti do **nepovoljne procene** ili čak **negiranja pristupa klasifikovanim informacijama**. U slučaju da zavisnost dovodi do značajnih poremećaja u psihološkom ili socijalnom funkcionisanju, može se smatrati da pojedinac predstavlja preveliki rizik za rad sa tajnim informacijama.

Mogući etički i pravni aspekti:

- **Privatnost i zaštita podataka:** Lice koje pokazuje znake seksualne zavisnosti može biti podložno većim proverama, ali važno je da se ove procene sprovedu uz poštovanje njegovih prava na privatnost. Lični podaci o zavisnosti, kao i svi drugi medicinski ili psihološki podaci, moraju biti obrađeni u skladu sa propisima o zaštiti podataka.
- **Pravo na pristup:** Lice sa zavisnošću od seksa ima pravo na poštovanje svojih osnovnih ljudskih prava, ali u kontekstu bezbednosnih provera, ta prava mogu biti ograničena ako postoji opravdana opasnost po bezbednost informacija.

Zavisnost od seksa može predstavljati **relativnu bezbednosnu smetnju** u bezbednosnim proverama, ali procena će zavisi od stepena zavisnosti i njenih posledica po pojedinca. Ako zavisnost dovodi do značajnih psiholoških ili socijalnih problema koji ugrožavaju sposobnost pojedinca da bezbedno upravlja osetljivim informacijama, ona može dovesti do **odbijanja izdavanja sertifikata** za pristup tajnim podacima. Svaka provera mora biti sprovedena uz poštovanje privatnosti i

etičkih standarda, sa ciljem zaštite nacionalne bezbednosti i integriteta sistema zaštite tajnih podataka.

Iako neki od ovih medicinskih podataka nisu eksplicitno obuhvaćeni propisima, oni mogu uticati na bezbednosne provere ako utiču na pojedinčevu sposobnost da adekvatno obavlja svoje obaveze u kontekstu rada sa tajnim podacima. Svako zdravstveno stanje koje može dovesti do smanjene kognitivne sposobnosti, psihološke stabilnosti, impulsivnosti ili rizika od neadekvatnih odluka treba pažljivo razmotriti tokom bezbednosnih provera.

4. Teška bolest u porodici može biti relevantna u kontekstu dobijanja sertifikata za pristup tajnim podacima, ali uticaj takve situacije zavisi od različitih faktora. Uopšteno, sama bolest u porodici ne bi trebalo da bude automatski razlog za odbijanje sertifikata, ali postoje situacije u kojima ona može uticati na procenu bezbednosti.

Emocionalni i psihološki uticaj:

- **Teška bolest članova porodice** može dovesti do stresa, anksioznosti ili depresije kod osobe koja aplicira za sertifikat. Ako je bolest ozbiljna i ako osoba ne može da se nosi sa stresom koji ona donosi, to može uticati na njenu sposobnost da se koncentriše ili da donosi racionalne odluke, što predstavlja rizik u kontekstu rada sa osetljivim informacijama.
- Psihološka opterećenja, poput anksioznosti zbog brige o bolesnom članu porodice, mogu uticati na pažnju i sposobnost da se odgovorno pristupi klasifikovanim podacima.

Potencijalni oblik ucene:

- U nekim slučajevima, ako član porodice ima ozbiljnu bolest koja zahteva skupu ili specifičnu medicinsku negu, to može stvoriti situaciju u kojoj osoba može biti izložena **pritiscima ili učenama**. Na primer, osoba koja ima osobu u porodici koja zahteva skupe tretmane može biti podložna manipulacijama ili ponudama koje kompromituju njenu odgovornost pri radu sa tajnim podacima.

Diskreciono pravo nadležnog organa:

- U skladu sa propisima o bezbednosnim proverama, nadležni organi imaju diskreciono pravo da procene sve relevantne okolnosti, uključujući **porodične faktore** koji mogu uticati na pojedinca.
- **Teška bolest u porodici** može biti uzeta u obzir kao dodatni faktor u procesu procene sposobnosti pojedinca da bezbedno i odgovorno pristupa klasifikovanim informacijama.

- Ako je bolest člana porodice ozbiljna i ako se smatra da to značajno utiče na ličnu stabilnost aplikanta, to može biti osnova za odluku da se sertifikat ne izda. Međutim, to ne mora biti automatska odluka i treba razmotriti sve relevantne činjenice i dokaze.

Prelazne situacije:

- U slučajevima kada je osoba izložena velikom stresu zbog bolesti u porodici, ali to nije dugoročno ili trajno uticalo na njenu sposobnost da obavlja svoj posao, može biti moguće odložiti odluku ili ponovo razmotriti situaciju u budućnosti.
- Na primer, ako bolest člana porodice traje samo privremeno i ne utiče na radnu sposobnost osobe na duži rok, to može biti razlog da se odloži izdavanje sertifikata ili da se izvrši dodatna procena posle izvesnog perioda.

Propisi i privatnost:

- Zdravstveni podaci i porodica uopšte spadaju pod zaštitu privatnosti. U skladu sa propisima, kao što su Zakon o zaštiti podataka o ličnosti i međunarodne obaveze (kao što je **GDPR**), ne bi trebalo da se daju detalji o zdravlju članova porodice ako to nije neophodno. Procena treba da bude zasnovana na opštem uticaju koji bolest može imati na aplikanta i njegovu sposobnost da ispuni zahteve u vezi sa pristupom klasifikovanim informacijama.

Teška bolest u porodici može biti relevantna u kontekstu bezbednosnih provera ako utiče na emocionalnu ili psihološku stabilnost pojedinca, ili ako stvara situacije koje povećavaju rizik od ucene ili manipulacije. Međutim, sama bolest ne mora biti automatski razlog za odbijanje sertifikata. Na osnovu svih relevantnih činjenica, nadležni organi će doneti odluku koja će biti u skladu sa bezbednosnim interesima.

OSTALE BOLESTI KOJE NISU OBUHVAĆENE BEZBEDNOSNIM UPITNIKOM ALI MOGU IMATI UTICAJ NA BEZBEDNOSNE PROVERE

Kod bezbednosne provere za izdavanje sertifikata za pristup tajnim podacima, neurološke bolesti koje mogu uticati na kognitivne sposobnosti kandidata obuhvataju sledeće dijagnoze prema **Međunarodnoj klasifikaciji bolesti (MKB-10 i MKB-11)**, kao i teške hronične bolesti koje utiču na **psihofizičku stabilnost** kandidata za dobijanje sertifikata za pristup tajnim podacima obuhvataju bolesti koje značajno narušavaju kognitivne sposobnosti, svest, koncentraciju, samokontrolu ili opštu funkcionalnost:

A) NEUROLOŠKE BOLESTI

1. Degenerativne bolesi centralnog nervnog sistema (CNS) sa kognitivnim oštećenjem

- G30.0 – G30.9 → Alchajmerova bolest (u svim stadijumima)
- G31.0 → Frontotemporalna demencija (Pikova bolest)
- G31.2 → Demencija kod Parkinsonove bolesi
- G31.82 → Demencija kod Hantingtonove bolesi
- G31.83 → Demencija kod multiple skleroze (kognitivni oblik)
- G23.1 → Progresivna supranuklearna paraliza (PSP)

2. Vaskularne bolesi mozga sa kognitivnim oštećenjem

- I67.3 → Progresivna vaskularna leukoencefalopatija (Binsvangerova bolest)
- F01.0 – F01.9 → Vaskularna demencija (uzrokovana moždanim udarima ili hroničnom ishemijom mozga)

3. Neuroinfekcije i metabolički poremećaji koji izazivaju kognitivne smetnje

- A81.0 → Krefeld-Jakovljeva bolest (prionska bolest)
- B22.1 → HIV-asocirana demencija
- E75.4 → Nasledne metaboličke bolesi sa kognitivnim oštećenjem (npr. Niman-Pikova bolest, Goševa bolest)

4. Epilepsije sa značajnim kognitivnim posledicama

- G40.2 → Epilepsija sa čestim generalizovanim napadima i kognitivnim posledicama
- G40.4 → Epileptična encefalopatija (npr. Lenoks-Gasto sindrom, Landau-Klefnerov sindrom)

5. Druge bolesi CNS koje mogu dovesti do kognitivnog oštećenja

- G35 → Multipla skleroza sa progresivnim kognitivnim oštećenjem
- G12.2 → Amiotrofična lateralna skleroza (ALS) sa kognitivnim poremećajem
- G93.4 → Encefalopatija različite etiologije (toksična, metabolička, posttraumatska)

B) TEŠKE HRONIČNE BOLESTI

1. Kardiovaskularne bolesti sa uticajem na kognitivne funkcije i svest

- I60 – I69 → Posledice moždanog udara (ishemijskog ili hemoragičnog) sa neurološkim oštećenjima
- I67.9 → Cerebrovaskularna bolest, nespecificirana (uključujući hroničnu cerebralnu ishemiju)
- I95.1 → Ortostatska hipotenzija sa čestim nesvesticama
- I50.0 – I50.9 → Srčana insuficijencija sa epizodama gubitka svesti

2. Endokrinološki i metabolički poremećaji sa uticajem na psihofizičku stabilnost

- E10.64 / E11.64 → Dijabetes melitus sa čestim hipoglikemijama i kognitivnim posledicama
- E03.9 → Teški hipotireoidizam sa kognitivnim oštećenjem (miksedomna encefalopatija)
- E22.0 → Akromegalija sa neuropsihološkim posledicama
- E27.1 → Addisonova bolest sa krizama koje utiču na svest i kognitivne funkcije

3. Hronične bolesti bubrega i jetre sa neuropsihološkim posledicama

- N18.5 / N18.6 → Terminalna bubrežna insuficijencija sa uremijskom encefalopatijom
- K72.0 / K72.1 → Akutna i hronična jetrena insuficijencija sa hepatičnom encefalopatijom

4. Plućne bolesti sa uticajem na oksigenaciju mozga

- J96.1 → Hronična respiratorna insuficijencija sa hipoksijom
- J44.9 → Hronična opstruktivna bolest pluća (HOBP) u uznapredovalom stadijumu
- G47.3 → Sindrom opstruktivne apneje u snu sa teškom dnevnom pospanošću

5. Bolesti mišićno-koštnog sistema sa uticajem na motoričke i kognitivne sposobnosti

- G71.0 → Progresivna mišićna distrofija sa teškim uticajem na opštu funkcionalnost

- M32.1 → **Neurološke manifestacije sistemskog eritemskog lupusa (SEL)**
- M35.3 → **Miastenija gravis sa čestim krizama**

Sve ove bolesti mogu dovesti do kognitivnih oštećenja koja mogu biti razlog za negativnu bezbednosnu procenu, u zavisnosti od težine i stadijuma bolesti i mogu značajno uticati na **pouzdanost, sposobnost koncentracije, donošenje odluka i kontrolu nad ponašanjem**, što su ključni faktori prilikom bezbednosne provere.. Prilikom provere, ukoliko postoje indicije o postojanju kognitivnih smetnji i teških hroničnih bolesti, može se zahtevati dodatno neuropsihijatrijsko veštačenje. Konačna odluka zavisi od **medicinskog veštačenja**, težine simptoma i potencijalnog rizika za kompromitovanje tajnih podataka.

MEDICINSKO VEŠTAČENJE I MIŠLJENJE PSIHIJATRA

Veštačenje i mišljenje psihijatra - U praksi, bezbednosne službe BIA, VBA i Ministarstvo unutrašnjih poslova mogu zatražiti **medicinsko mišljenje psihijatra**, čak i ako osoba nema dokumentovanu istoriju lečenja, odnosno mogu ukazati Kancelariji Saveta za nacionalnu bezbednost i zaštitu tajnih podataka da takvi problemi postoje u izveštaju o bezbednosnoj proveru.

Medicinsko veštačenje treba sprovoditi **u svim slučajevima kada postoji osnovana sumnja** da kandidat ima **apsolutne medicinske kontraindikacije** za dobijanje sertifikata za pristup tajnim podacima. Ovo se odnosi na bolesti koje **neizostavno utiču na psihofizičku stabilnost, kognitivne funkcije, samokontrolu i sposobnost da pouzdano rukuje tajnim podacima**.

Kako se proverava zdravstveno stanje?

- Kandidat prilikom bezbednosne provere daje saglasnost za uvid u medicinsku dokumentaciju.
- Ako se u ličnim podacima, izjavi ili dostavljenoj medicinskoj dokumentaciji pojave indicije o postojanju teške bolesti.
- Ako se prikupljene informacije (iz razgovora sa kandidatom, svedočenja nadređenih ili rezultata testiranja) dovedu u pitanje zbog sumnje u kognitivne sposobnosti ili psihofizičku stabilnost.
- Ako postoje nove medicinske okolnosti koje su nastale nakon izdavanja prethodnog sertifikata.
- Ako se u međuvremenu kandidat lečio od bolesti koje mogu uticati na bezbednost (npr. psihijatrijska stanja, epilepsija, neurodegenerativne bolesti).
- Ako se kod osobe sa sertifikatom pojave indikacije o psihičkoj nestabilnosti, neobičnom ili rizičnom ponašanju.

- Ako radne sposobnosti osobe postanu upitne zbog hroničnih bolesti koje utiču na kognitivne funkcije ili kontrolu nad ponašanjem.
- Ukoliko postoje indicije, bezbednosne službe mogu tražiti dodatne podatke od zdravstvenih ustanova.
- Lica koja su lečena ili se leče od bolesti zavisnosti ili duševnih poremećaja mogu biti proglašena **bezbednosno nepodobnim** za pristup tajnim podacima.
- U nekim slučajevima, moguće je pribaviti mišljenje specijaliste psihijatra, koji procenjuje da li je lice stabilno i sposobno za odgovorno postupanje sa tajnim podacima.

U praksi se samo na osnovu mišljenja **psihijatra specijaliste ne može** automatski utvrditi bezbednosna smetnja koja se odnosi na medicinske podatke u postupku bezbednosne provere. Odluka se zasniva na **opširnoj proceni**, koju mogu uključivati dodatna veštačenja i bezbednosna analiza drugih faktora.

Medicinsko veštačenje je neophodno kada postoji sumnja da kandidat ima **apsolutne kontraindikacije** za dobijanje sertifikata. Ako se bolest potvrdi i proceni da ugrožava psihofizičku stabilnost, osoba ne može dobiti ili obnoviti sertifikat.

PROBLEMI U PRAKSI PROVERE MEDICINSKIH PODATAKA

Problem u praksi je da medicinske ustanove u Srbiji najčešće **ne daju** podatke o lečenju bez **sudskog naloga**, čak i kada lice da svoj pristanak. Ovo proizilazi iz Zakona o pravima pacijenata („Sl. glasnik RS”, br. 45/2013 i 25/2019), koji propisuje da su **medicinski podaci poverljivi** i da se mogu dati samo:

1. **Lično pacijentu**
2. **Ovlašćenom licu na osnovu pismene saglasnosti pacijenta**
3. **Na osnovu sudskog naloga**
4. **Nadležnim državnim organima u zakonom predviđenim slučajevima**

Praksa medicinskih ustanova da **ne prihvataju pristanak lica kao dovoljan osnov** za davanje podataka bez sudskog naloga **u koliziji je sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti** („Službeni glasnik RS”, br. 87/2018) i GDPR-om (koji je uzet kao model za domaći zakon).

Pravni osnovi za obradu medicinskih podataka

Prema Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti:

1. **Član 15. stav 1** – Podatke o ličnosti (uključujući zdravstvene podatke) je dozvoljeno obrađivati **uz pristanak lica**.
2. **Član 17. stav 2** – Podatke o zdravlju mogu obrađivati samo ovlašćena lica (lekari, zdravstvene ustanove), ali **ako postoji pristanak lica**, onda ne bi trebalo da bude dodatnih ograničenja.
3. **Član 45.** – U slučaju bezbednosnih provera, državni organi mogu dobiti podatke ako je to neophodno za **zakonitu svrhu**, ali i tada moraju ispuniti uslove zaštite podataka.

GDPR principi (General Data Protection Regulation)

Prema **članu 9 GDPR-a**, medicinski podaci spadaju u **osetljive kategorije**, ali mogu biti obrađeni ako:

- Lice da **izričit pristanak** (član 9(2)(a))
- Obrada je neophodna za **javni interes u oblasti zdravlja ili pravne obaveze** (član 9(2)(g))

Kolizije u praksi

- Ako osoba dobrovoljno da pristanak za uvid u svoje zdravstvene podatke, **ne postoji pravni osnov da zdravstvena ustanova to odbije**, osim ako postoji specifičan zakon koji propisuje drugačije.
- Sudski nalog bi trebalo da bude **potreban samo ako osoba ne da pristanak**.
- Princip **minimalne obrade podataka** iz GDPR-a kaže da se podaci ne smeju prikupljati više nego što je potrebno – a u ovom slučaju, ako postoji pristanak, sudski nalog je suvišan.

Moguće rešenje?

- **Zdravstvene ustanove bi trebalo da usklade praksu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti** i da poštuju pristanak lica kao dovoljan osnov.
- Ako neka zdravstvena ustanova insistira na sudskom nalogu, **moguće je podneti pritužbu Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti**.
- Ministarstvo zdravlja bi moglo izdati **instrukciju** zdravstvenim ustanovama da poštuju pristanak lica u skladu sa Zakonom i GDPR-om.

U suštini, postojeći problem je više **pitanje pogrešne prakse** nego zakona, ali je činjenica da ovo otežava bezbednosne provere u Srbiji.

Pored iznetih problema, potrebno je uakzati da se u praksi zdravstvene institucije u Republici Srbiji ne ponašaju na odgovarajući profesionalan način kada je u pitanju

procena zdravstvenog stanja za kandidate za dobijanje sertifikata za pristup tajnim podacima i da najčešće odbijaju da uzmu aktivno učešće.

Praktična primena u bezbednosnim proverama u Srbiji:

- Bezbednosne službe, poput **BIA** i **VBA** unutar Ministarstva odbrane, kao i Ministarstvo unutrašnjih poslova (policija), uzimaju u obzir psihijatrijsku stabilnost kandidata.
- **Prisustvo dijagnoze sa spiska nije automatski razlog za diskvalifikaciju**, ali ako postoje dokazi o **nestabilnosti, impulsivnosti ili smanjenoj kognitivnoj funkciji**, osoba može biti proglašena bezbednosno nepodobnom.
- Ukoliko bezbednosna služba sumnja u mentalno zdravlje kandidata, može tražiti **stručnu procenu psihijatra**.
- Kod **zavisnosti od psihoaktivnih supstanci**, čak i ako osoba nije u aktivnom zavisničkom statusu, postoji mogućnost da se procenjuje rizik od recidiva.

Promena zdravstvenog stanja nakon dobijanja sertifikata - Ako u toku posedovanja bezbednosnog sertifikata lice koje ga poseduje, dođe do promene zdravstvenog stanja i dobije određene zdravstvene probleme koji mogu uticati na njegovu sposobnost da određuje, radi, upravlja ili pristupa tajnim podacima, postoje određene procedure koje se primenjuju u skladu sa propisima o bezbednosti i zaštiti tajnih podataka.

Moguće posledice i postupci:

1. Obaveštavanje nadležnih organa

Lice koje poseduje sertifikat ima obavezu da obavesti nadležni organ, kao što je Kancelarija Saveta za nacionalnu bezbednost ili druga nadležna institucija, ako se pojave zdravstveni problemi koji mogu uticati na njegovu sposobnost da adekvatno obavlja poslove koji zahtevaju pristup tajnim podacima. Ovo obaveštenje može biti dobrovoljno, ali je od izuzetne važnosti.

2. Procena uticaja zdravstvenih problema

Kancelarija Saveta za nacionalnu bezbednost, u saradnji sa nadležnim zdravstvenim ustanovama, može organizovati dodatne medicinske procene kako bi utvrdila uticaj zdravstvenih problema na sposobnost lica da pristupa tajnim podacima. Ako se utvrdi da zdravstveni problemi predstavljaju rizik za bezbednost, mogu se primeniti određene mere.

3. Privremena suspenzija sertifikata

U slučajevima kada zdravstveno stanje lica može dovesti do rizika po bezbednost, organi koji su nadležni za bezbednosne sertifikate mogu privremeno suspendovati sertifikat. Ovo može biti jedan od koraka ako se utvrdi da lice nije u stanju da adekvatno obavlja svoje obaveze koje zahtevaju pristup tajnim podacima, kao što su ozbiljni psihijatrijski poremećaji, zavisnost ili

druge ozbiljne bolesti koje ugrožavaju bezbednost.

4. Time se odlučuje o mogućem poništenju sertifikata

Ako se utvrdi da zdravstveni problemi ozbiljno ugrožavaju sposobnost da se obavljaju dužnosti u okviru pristupa tajnim podacima, sertifikat može biti poništena. Ovo se obično dešava nakon procene i razmatranja svih relevantnih informacija, uključujući i medicinske izveštaje.

5. Opcija za ponovnu proveru i obnavljanje sertifikata

Ako je sertifikat privremeno suspendovan ili poništena, lice može ponovo podneti zahtev za izdavanje sertifikata nakon što se oporavi ili ako se njegovo zdravstveno stanje poboljša i više ne predstavlja rizik za bezbednost. Ovo podrazumeva ponovnu bezbednosnu proveru, koja uključuje procenu zdravstvenog stanja lica.

RIZICI I ETIKA

Postupci koji se odnose na bezbednosne sertifikate i zdravstveno stanje moraju biti vođeni sa velikom pažnjom i odgovornošću. Uvek treba poštovati prava pojedinaca, ali istovremeno se moraju uvesti bezbednosne mere koje sprečavaju ugrožavanje tajnih podataka.

U ovakvim slučajevima, važno je osigurati da procese sprovodi stručan tim koji može objektivno proceniti uticaj zdravstvenih problema na bezbednost i da svaka odluka bude u skladu sa zakonom, etikom i pravima lica.

Etički aspekti bezbednosnih provera medicinskih podataka su veoma važni, jer ova oblast utiče na osetljiva lična prava, kao i na zaštitu zdravstvenih podataka koji su po svojoj prirodi osetljivi. Razmatranje etičkih pitanja uključuje balansiranje između potrebe za bezbednošću i zaštitom prava pojedinaca. Neki od ključnih etičkih aspekata uključuju:

1. Privatnost i poverenje

- **Privatnost zdravstvenih podataka:** Etički je neprihvatljivo da se zdravstveni podaci koriste ili dele bez pristanka osobe na koju se ti podaci odnose, osim ako zakon ne naloži drugačije. Osoba koja se podvrgava bezbednosnoj proveru treba da bude obaveštena o tome šta će se s njenim podacima raditi, kao i da ima pravo da kontroliše njihovo korišćenje.
- **Poverenje u medicinske profesionalce:** Osobe koje traže pristup tajnim podacima imaju pravo da budu uverene da se njihovi medicinski podaci tretiraju sa poštovanjem i u skladu sa etičkim i pravnim standardima. Ovo

podrazumeva da medicinski stručnjaci i organi koji sprovode bezbednosne provere moraju poštovati poverljivost i integritet zdravstvenih informacija.

2. Nediskriminacija

- **Rizik od diskriminacije:** Postaje etički problem ako se bezbednosne provere koriste kao osnova za diskriminaciju ljudi sa određenim medicinskim stanjima, kao što su psihijatrijski poremećaji. Ovakav pristup može stvoriti nejednake uslove za pristup određenim pravima ili radnim mestima. Zdravstveno stanje ne bi trebalo da bude osnov za diskriminaciju, već bi trebalo razmatrati u kontekstu bezbednosnih rizika.
- **Primenljivost kriterijuma:** Bezbednosne provere treba da budu zasnovane na jasnim i pravednim kriterijumima koji su usklađeni sa pravima osoba, kako bi se izbegla diskriminacija ili zloupotreba sistema.

3. Informisanost i pristanak

- **Informiranost lica:** Osoba koja podleže bezbednosnoj proveru mora biti potpuno obaveštena o tome kako će njeni medicinski podaci biti korišćeni, koji podaci će biti obuhvaćeni i koje su posledice njihovog otkrivanja. Ovo uključuje dužnost organa koji vrše bezbednosne provere da pruže jasne i dostupne informacije o postupku.
- **Pristanak:** Pristanak osobe treba da bude slobodan i nedvosmislen, i ona treba da ima mogućnost da odbije da pruži određene informacije, ako ne postoji zakonski obavezan razlog za njihovo otkrivanje. Svaki pritisak koji se vrši na lice da dostavi podatke bez stvarne slobode izbora predstavlja kršenje etičkih standarda.

4. Jasnoća u ciljevima bezbednosne provere

- **Cilj provere:** Etički je važno da cilj bezbednosne provere bude jasan i da se ograničava na ono što je neophodno za utvrđivanje sposobnosti lica da pristupi tajnim podacima. Prekoračenje ovih granica može biti etički problematično, kao što je korišćenje podataka u druge svrhe koje nisu direktno povezane sa bezbednosnom procenom.

5. Proporcionalnost i minimizacija intervencije

- **Proporcionalnost:** Etički aspekt ovde podrazumeva da se podaci o zdravlju koriste samo u meri koja je neophodna za bezbednosnu proveru. Nakon što se proceni rizik, podaci koji nisu relevantni za bezbednost ne bi trebalo da budu obrađivani ili čuvani. Ovo je u skladu sa principima minimizacije podataka.

- **Nadoknada štete:** Ako se utvrdi da je došlo do nepravedne upotrebe medicinskih podataka, važno je da postoji mehanizam za ispravku i kompenzaciju, kao i pravna zaštita koja će osigurati prava osobe.

6. Pristup pravdi

- **Pravo na pravičan postupak:** Lice koje je podvrgnuto bezbednosnoj proveri treba da ima mogućnost da se žali na odluku ili postupak koji se odnosi na njihovo zdravstveno stanje i medicinske podatke. Pravo na pravičan postupak je ključno kako bi se osiguralo da nijedan pojedinac ne bude nepravedno diskriminisan ili oštećen zbog svoje medicinske istorije.

Etički aspekti bezbednosnih provera medicinskih podataka uključuju zaštitu privatnosti, izbegavanje diskriminacije, osiguranje informisanog pristanka, jasne i pravedne ciljeve, kao i minimizaciju intervencije. Pravedno i transparentno postupanje sa ovim podacima u skladu sa ljudskim pravima i etičkim standardima je ključno za izbegavanje zloupotreba i zaštitu pojedinaca od nepravednih posledica.

Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim smetnjama (iz 2013. godine) i postupci bezbednosne provere i izdavanja sertifikata za pristup tajnim podacima mogu biti u suprotnosti, jer se u kontekstu bezbednosnih provera često zahteva procena mentalnog zdravlja, ali ova procena mora biti u skladu sa pravima i zaštitom osoba sa mentalnim smetnjama, što može dovesti do konflikta između dva zakona.

Član 2. u tački 1. ovog zakona definiše:

„lice sa mentalnim smetnjama je nedovoljno mentalno razvijeno lice, lice sa poremećajima mentalnog zdravlja, odnosno lice obolelo od bolesti zavisnosti;“

Glavne tačke konflikta:

1. Postupak bezbednosne provere:

- Bezbednosne provere, koje podrazumevaju procenu zdravstvenog stanja, uključuju psihijatrijske provere kako bi se utvrdilo da li lice može bezbedno pristupiti tajnim podacima. Međutim, ova procena može dovesti do situacije u kojoj osobe sa određenim mentalnim smetnjama ili psihijatrijskim bolestima ne bi mogle dobiti sertifikat za pristup tajnim podacima.

2. Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim smetnjama:

- Ovaj zakon štiti prava osoba sa mentalnim smetnjama, uključujući zabranu diskriminacije na osnovu mentalnog zdravlja, kao i pravo na privatnost u pogledu zdravstvenih podataka. On sprečava da se ljudima sa mentalnim smetnjama odbijaju prava na osnovu njihovih zdravstvenih stanja u situacijama koje nisu u direktnoj vezi sa bezbednošću.

Konflikt:

- **Bezbednosne provere** mogu zahtevati otvoren pristup ličnim zdravstvenim podacima, uključujući psihijatrijsku istoriju, što je u suprotnosti sa **Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim smetnjama**, koji može obavezivati da osobe sa mentalnim bolestima imaju pravo da sakriju određene zdravstvene podatke. Ovo može stvoriti pravni ambis kada se prave procene da li neko može pristupiti tajnim podacima.

Potencijalna rešenja:

- **Prilagodavanje postupaka:** Može biti potrebno prilagoditi procedure za procenu mentalnog zdravlja koje su deo bezbednosnih provera tako da budu u skladu sa pravima na zaštitu podataka o ličnosti i pravima osoba sa mentalnim smetnjama.
- **Jasno definisanje kriterijuma:** Trebalo bi da se razjasni kada se mentalne smetnje smatraju bezbednosnim rizikom i na koji način se procena ovih faktora vrši, kako bi se izbegla diskriminacija i nepotrebno odbijanje pristupa tajnim podacima.

Ovo je, dakle, složeno pitanje koje se odnosi na balans između bezbednosnih zahteva i zaštite ljudskih prava.

BALANS INTERESA NACIONALNE BEZBEDNOSTI I LJUDSKIH PRAVA

Problem balansa interesa zaštite ljudskih prava i bezbednosnih provera, kroz utvrđivanje zdravstvenog stanja?

U ovom slučaju, mogu se kršiti neka od osnovnih ljudskih prava koja su garantovana kako nacionalnim zakonima, tako i međunarodnim konvencijama i dokumentima. Najvažnija ljudska prava koja mogu biti ugrožena u kontekstu bezbednosnih provera i izdavanja sertifikata za pristup tajnim podacima su:

1. Pravo na privatnost (Član 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima):

- Osobama sa mentalnim smetnjama može biti onemogućeno da zaštite svoje zdravstvene i lične podatke, jer postupak bezbednosne provere obuhvata otkrivanje osetljivih informacija o zdravstvenom stanju, uključujući psihijatrijsku istoriju. Ovo može biti u suprotnosti sa pravom na privatnost ako se podaci o zdravlju otkrivaju bez odgovarajućeg pristanka ili ako je proces nepovoljan za osobe koje su u mentalnim i zdravstvenim poteškoćama.

2. Pravo na nediskriminaciju (Član 14 Evropske konvencije o ljudskim pravima i Član 2 Protokola br. 12):

- Ako se odbija pristup tajnim podacima ili izdavanje sertifikata samo zbog mentalnog zdravlja, to može dovesti do diskriminacije na osnovu fizičkog ili mentalnog stanja. Ovo je zabranjeno kako nacionalnim zakonodavstvom tako i međunarodnim konvencijama koje štite prava ljudi sa invaliditetom, uključujući mentalne bolesti.
- Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim smetnjama iz 2013. godine naglašava da osobe sa mentalnim bolestima ne bi trebalo da budu diskriminisane na osnovu njihovog zdravstvenog stanja, ali postupak bezbednosnih provera može dovesti do njihove diskriminacije u pogledu pristupa tajnim podacima.

3. Pravo na slobodu i sigurnost (Član 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima):

- Ako se zbog mentalnog stanja ljudima odbije pristup određenim pravima, poput pristupa tajnim podacima, to može uticati na njihovu profesionalnu slobodu i sigurnost, što može imati negativne posledice na njihov radni status ili karijeru.

4. Pravo na rad (Član 23 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima):

- Odbijanje sertifikata za pristup tajnim podacima može imati ozbiljne posledice na prava ljudi da obavljaju određene radne funkcije, posebno u državnim ili bezbednosnim institucijama, što predstavlja povredu njihovog prava na rad i profesionalni razvoj.
- Ovo je posebno relevantno ako je odbijanje sertifikata vezano za mentalno zdravlje, što može voditi ka zanemarivanju sposobnosti osoba koje imaju dijagnostikovane mentalne poremećaje, ali su i dalje sposobne da obavljaju svoje dužnosti.

5. Pravo na zdravlje (Član 12 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima):

- Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim smetnjama nastao je da bi se osigurala adekvatna zdravstvena zaštita osobama sa mentalnim bolestima. Ako se ove osobe diskriminišu u kontekstu bezbednosnih provera, to može dovesti do nejednake dostupnosti resursa i usluga koje su im potrebne, kao što je zdravstvena zaštita u određenim oblastima rada.

U kontekstu bezbednosnih provera i izdavanja sertifikata za pristup tajnim podacima, ako se postupci sprovode na način koji nije u skladu sa propisima i ljudskim pravima, mogu se kršiti sledeća **ljudska prava po Ustavu Srbije**:

1. Pravo na privatnost (Član 41 Ustava Srbije):

- Ustav garantuje svakom licu pravo na privatnost, uključujući i pravo da se njegovi lični podaci, kao i zdravstveni podaci, obrađuju samo uz pristanak ili u strogo propisanim slučajevima. Ako bezbednosne provere ili izdavanje sertifikata zahtevaju otkrivanje osetljivih ličnih ili zdravstvenih podataka bez pristanka, to može predstavljati povredu prava na privatnost.

2. Pravo na nediskriminaciju (Član 21 Ustava Srbije):

- Ustav Srbije zabranjuje diskriminaciju po bilo kojoj osnovi, uključujući mentalno zdravlje. Ako se bezbednosne provere koriste kao osnova za diskriminaciju lica sa mentalnim bolestima ili poremećajima, to može biti povreda prava na jednak tretman i slobodu od diskriminacije.

3. Pravo na rad (Član 60 Ustava Srbije):

- Ustav garantuje pravo na rad svakom građaninu. Ako se bezbednosna provera koristi kao razlog za odbijanje pristupa tajnim podacima ili

odbijanje zapošljavanja zbog zdravstvenih ili psihijatrijskih problema, to može narušiti pravo na rad, posebno u javnim ili bezbednosnim sektorima.

4. Pravo na život (Član 10 Ustava Srbije):

- Iako se ovo pravo odnosi na zaštitu života, može se kositi sa pravima koja se odnose na mentalno zdravlje, jer nepravilno sprovedene bezbednosne provere mogu dovesti do nepravednih sankcija ili diskriminacije osoba sa psihijatrijskim poremećajima, što može negativno uticati na njihovu životnu situaciju.

5. Pravo na zdravstvenu zaštitu (Član 68 Ustava Srbije):

- Ovo pravo obezbeđuje svim građanima pravo na zdravstvenu zaštitu, a svako ograničenje u ovom pravu, naročito ako se odnosi na zdravstvene podatke osoba koje se podvrgavaju bezbednosnim proverama, može predstavljati povredu prava na zdravlje.

6. Pravo na pravičan postupak (Član 32 Ustava Srbije):

- Ustav Srbije garantuje svakom građaninu pravo na pravičan postupak, koji uključuje pravo na izuzetno postupanje u upravnim i sudskim procesima. Ako se postupci bezbednosne provere ne sprovode transparentno, pravedno i u skladu sa propisima, to može biti povreda prava na pravičan postupak.

7. Pravo na slobodu i sigurnost (Član 27 Ustava Srbije):

- Ovo pravo obezbeđuje slobodu građana od proizvoljnog zadržavanja ili ograničenja. Ako postupci bezbednosnih provera dovedu do ograničenja slobode lica na osnovu njihovog mentalnog zdravlja, bez odgovarajućih pravnih osnova, to bi moglo predstavljati povredu ovog prava.

Povredu prava na privatnost, nediskriminaciju i rad, kao i potencijalno pravo na zdravlje ako proces bezbednosne provere nije u skladu sa principima prava i zaštite ljudskih prava. Ovaj konflikt se može rešiti ako se postupak provere izvrši u skladu sa pravima osoba sa mentalnim smetnjama, uz pažljivo razmatranje svih relevantnih propisa koji osiguravaju zaštitu njihovih osnovnih prava. Ovo ujedno u praksi može predstavljati ozbiljnu povredu ljudskih prava garantovanih Ustavom Srbije. U slučajevima kada bezbednosne provere i izdavanje sertifikata dovode do diskriminacije ili drugih nepravilnosti, to može biti pravni osnov za zahteve zaštite ovih osnovnih prava.

PRIMENA ZAKONA O OPŠTEM UPRAVNOM POSTUPKU – PONAVLJANJE PRAVOSNAŽNOG OKONČANOG POSTUPKA

Ponavljanje postupka po ZUP-u? - U skladu sa zakonom o opštem upravnom postupku, postoje određene situacije kada može doći do ponavljanja okončanog postupka, zbog promene zdravstvenog stanja lica koje poseduje sertifikat, ali ovo nije automatski podrazumevano, osim ako postoje specifični razlozi ili uslovi koji to opravdavaju.

U slučaju kada se razmatraju zdravstveni problemi lica koje poseduje bezbednosni sertifikat, može doći do situacije koja podrazumeva shodnu primenu Zakona o opštem upravnom postupku, koji se odnosi na postupke unutar javnih organa. U ovom kontekstu, odluke koje se donesu u upravnom postupku mogu se poništiti ili ponovo razmatrati ako se pojave novi fakti koji nisu bili poznati u trenutku odluke, kao što su ozbiljne zdravstvene promene koje utiču na sposobnost lica da obavlja dužnosti u vezi sa pristupom tajnim podacima.

Razlozi za ponavljanje okončanog postupka:

Ponovno razmatranje ili ponavljanje postupka može biti opravdano u sledećim situacijama:

- **Novi činjenice ili dokazni materijali:** Ako se pojave novi zdravstveni podaci koji značajno utiču na procenu sposobnosti lica da obavlja svoje obaveze koje zahtevaju pristup tajnim podacima.
- **Neverifikovani podaci:** Ako su prvobitni podaci bili netačni ili nepotpuni u trenutku donošenja odluke.

Poništenje prvostepenog rešenja (Kancelarije Saveta za nacionalnu bezbednost i zaštitu tajnih podataka) od strane drugostepenog organa (Ministarstvo pravde):

Ukoliko se ustanovi da je u prvostepenom postupku došlo do propusta ili nepravilnosti koje utiču na odluku, drugostepeni organ (u ovom slučaju Ministarstvo pravde) može da poništi prvostepeno rešenje. Razlozi za poništaj mogu biti:

- Ako su u postupku došlo do kršenja zakonskih procedura.
- Ako su novi podaci koji mogu biti presudni uticali na pravni osnov odluke.

Drugostepeni organ ne mora automatski poništiti odluku, ali ako utvrdi da je prvostepena odluka doneta na osnovu nepotpunih ili netačnih podataka, može narediti ponovni postupak ili korekciju.

Šta se dešava ako je postupak ponovljen?

Ukoliko postupak bude ponovljen, sve relevantne činjenice će se ponovo razmatrati, uključujući nove zdravstvene procene. Ako novi podaci potvrde da lice više nije sposobno za rad sa tajnim podacima, bezbednosni sertifikat može biti privremeno suspendovan ili poništen.

Ako se zdravstveni problemi lica koje poseduje bezbednosni sertifikat jave nakon što je postupak okončan, tada bi Ministarstvo pravde kao drugostepeni organ moglo poništiti prvostepeno rešenje i naložiti ponovni postupak. Ovo je u skladu sa principima opšteg upravnog postupka koji omogućavaju pregled odluka ako se pojave novi dokazi koji mogu uticati na ishod postupka.

Kada su u pitanju provere medicinskih podataka za potrebe pristupa tajnim podacima, ne samo da je važno poštovati pravne i etičke standarde, već i usmeriti se na najbolje prakse koje će osigurati da ceo proces bude transparentan, pravedan i bezbedan za sve uključene.

Konačna procena ličnosti kandidata u vezi sa medicinskim podacima u bezbednosnim proverama zasniva se na **kompletnoj analizi psihofizičke stabilnosti, kognitivnih sposobnosti i opšte pouzdanosti osobe.**

1. Osnovni kriterijumi za procenu ličnosti kandidata

1. Kognitivna sposobnost

- Kandidat mora biti sposoban da **logički razmišlja, obrađuje informacije i donosi ispravne odluke.**
- Teške neurološke ili psihijatrijske bolesti koje **ugrožavaju pamćenje, rasuđivanje ili percepciju stvarnosti** predstavljaju ozbiljnu smetnju.

2. Psihička stabilnost

- Ličnost kandidata mora biti **stabilna, uravnotežena i otporna na stres.**
- Poremećaji ličnosti, impulsivnost, agresivnost ili psihotične epizode mogu biti **signal rizika.**

3. Kontrola nad ponašanjem

- Kandidat mora biti **samokontrolisan, disciplinovan i odgovoran.**
- Bolesti koje uzrokuju gubitak kontrole nad ponašanjem (npr. bipolarni poremećaj u maničnoj fazi, zavisnost od alkohola ili droga) mogu predstavljati **ozbiljnu bezbednosnu smetnju.**

4. Pouzdanost i odgovornost

- Osoba mora biti **pouzdana, diskretna i lojalna.**
- Nepredvidivo ili neodgovorno ponašanje može dovesti do ugrožavanja poverljivih podataka.

2. Uloga medicinskih podataka u konačnom zaključku

Na osnovu medicinskih podataka, kandidat može biti svrstan u jednu od tri kategorije:

1. Medicinski podoban – Nema smetnji za dobijanje sertifikata

- Kandidat je potpuno zdrav ili ima **stabilno medicinsko stanje koje ne utiče na njegove kognitivne i bezbednosne sposobnosti.**
 - Nema psihijatrijskih, neuroloških ili drugih bolesti koje bi ugrožavale poverljivost podataka.
2. **Medicinski uslovno podoban – Potrebno dodatno veštačenje ili nadzor**
- Kandidat ima **određene zdravstvene probleme**, ali oni **ne predstavljaju trenutnu bezbednosnu smetnju.**
 - Može biti potreban **dodatni medicinski nadzor ili periodična provera** (npr. ako je kandidat bio na lečenju od depresije, ali je stabilan i pod terapijom).
3. **Medicinski nepodoban – Ozbiljne zdravstvene smetnje koje ugrožavaju bezbednost**
- Kandidat ima **mentalne, neurološke ili zavisničke poremećaje koji utiču na njegovu sposobnost da bezbedno rukuje poverljivim podacima.**
 - Bezbednosni organ donosi odluku o **uskraćivanju ili povlačenju sertifikata.**

✓ **Bezbednosna provera uzima u obzir medicinske podatke, ali konačna odluka zavisi od sveukupne procene ličnosti kandidata.**

✓ **Medicinsko stanje kandidata mora garantovati da je osoba sposobna da odgovorno i bezbedno pristupa poverljivim informacijama.**

✗ **Ako osoba ima teške medicinske smetnje koje utiču na kognitivne sposobnosti, psihičku stabilnost ili kontrolu ponašanja, sertifikat se ne može izdati.**

⚠ **U slučajevima kada postoji sumnja, odluka se donosi na osnovu medicinskog veštačenja i dodatnih bezbednosnih analiza.**

PROPISI

- Ustav Republike Srbije
- Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti Republike Srbije „Službeni glasnik RS“ broj 116/2007 i 72/2012
- Zakon o tajnosti podataka „Službeni glasnik RS“ broj 104/2009
- Uredba o obrascima bezbednosnih upitnika „Službeni glasnik RS“ broj 30/2010
- Zakon o opštem upravnom postupku „Službeni glasnik RS“ broj 18/2016, 95/2018 i 2/2023
- Zakon o zaštiti podataka o ličnosti „Službeni glasnik RS“ broj 87/2018
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti „Službeni glasnik RS“ broj 25/2019 i 92/2023
- Zakon o pravima pacijenata „Službeni glasnik RS“ broj 45/2013 i 25/2019
- Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama „Službeni glasnik RS“ broj 45/2013
- Zakon o policiji „Službeni glasnik RS“ broj 6/2016, 24/2018 i 87/2018
- Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji „Službeni glasnik RS“ broj 42/2002, 111/2009, 65/2014, 66/2014 i 36/2018
- Zakon o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji „Službeni glasnik RS“ broj 88/2009, 55/2012 i 17/2013

KANCELARIJA SAVETA ZA NACIONALNU BEZBEDNOST

I ZAŠTITU TAJNIH PODATAKA

Adresa elektronske pošte za zakazivanje online konsultacija:

online.konsultacije@nsa.gov.rs

Adresa elektronske pošte za zakazivanje aktuelnih obuka: obuke@nsa.gov.rs

Adresa elektronske pošte za zakazivanje brifinga:

termini.sertifikati@nsa.gov.rs

Web:

www.nsa.gov.rs

O AUTORU

Prof. dr. Goran Matić

Direktor Kancelarije Saveta za nacionalnu bezbednost i zaštitu tajnih podataka Republike Srbije, vanredni profesor za oblast bezbednost Univerziteta UNION – „NIKOLA TESLA” i stalni sudski veštak za bezbednost informacija.

Učestvovao je u procesu izrade predloga više zakona, Strategije za suprotstavljanje i borbu protiv terorizma, Strategije nacionalne bezbednosti i Strategije odbrane i u radu Radnih grupa Vlade Republike Srbije za implementaciju akcionih planova za poglavlja 10, 24 i 31 za pristupanje Republike Srbije EU.

Od 2015. do 2019. godine rukovodio je Stalnom mešovitom radnom grupom za borbu protiv terorizma (SMRG) – formirane odlukom Biroa za koordinaciju rada službi bezbednosti, od 2019/2021. godine obavljao i dužnost zamenika nacionalnog koordinatora Nacionalnog koordinacionog tela (NKT) za sprečavanje i borbu protiv terorizma Republike Srbije.

U okviru međunarodne saradnje Republike Srbije na planu zaštite tajnosti podataka učestvovao je kao šef delegacije u pregovorima za potpisivanje 14 međunarodnih sporazuma i bio potpisnik više sporazuma koje je R. Srbija potpisala sa međunarodnim telima i stranim državama u oblasti zaštite tajnih podataka. Takođe, sa Misijom OEBS-a u Beogradu učestvovao je u više projekata oko zaštite tajnih podataka, sajber bezbednosti i obrade i zaštite ličnih podataka u sektoru bezbednosti i odbrane.

Od 2012. godine učestvuje u radu Foruma direktora nacionalnih bezbednosnih organa za zaštitu tajnih podataka zemalja Jugoistočne Evrope (SEENSA), kao i u okviru Inicijative „6S” koja okuplja direktore nacionalnih bezbednosnih organa zemalja regiona.

Autor je više objavljenih naučnih i stručnih radova i učesnik više naučnih konferencija, kao i naučne monografije „Politički delikti – atentat i pobuna” i koautor knjige „Taktika i metodika delovanja obaveštajno-bezbednosnih službi” u izdanju Medija centra Odbrana u Beogradu, i „Osnovi bezbednosti” u izdanju Fakulteta za poslovne studije i pravo u Beograd

Predavač je na osnovnim akademskim studijama Vojne akademije Univerziteta odbrane i na Fakultetu za poslovne studije i pravo Univerziteta Nikola Tesla Union u Beogradu.

Gostujući je predavač na Fakultetu bezbednosti i Fakultetu organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu, kao i na Kriminalističko-policijskom univerzitetu,

Akademiji za nacionalnu bezbednost i na Visokim studijama bezbednosti i odbrane pri Univerzitetu odbrane u Beogradu. Pored toga predavač je na kratkim strukovnim studijama na Fakultetu bezbednosti: "Zaštita tajnih podataka i poslovne tajne" i "Zaštita ličnih podataka" od 2022. godine. Bio je gostujući predavač na master studijama Univerziteta u Beogradu – Terorizam, organizovani kriminal i bezbednost do 2024. godine

Akreditovani je predavač Nacionalne akademije za javnu upravu. Učestvuje je u radu posebnih stručnih tela te institucije, i to kao član Stalne programske komisije za elektronsku upravu i digitalizaciju (2022-2023) i Stalne programske komisije za javnu upravu (2023-2024).

Član je Ispitne komisije za državni ispit (visoko obrazovanje) državnih službenika i za komunalne milicionere u okviru ministarstva državne uprave i lokalne samouprave.

Predsednik je Saveta „SAMKB – Srpske asocijacije menadžera korporativne bezbednosti” u Beogradu; član udruženja „IT veštak” u Beogradu i „Udruženja za međunarodno krivično pravo” u Beogradu. U Privrednoj komori Srbije i Privrednoj komori Beograda više godina izvodi edukacije na temu korporativne bezbednosti i obrade i zaštite podataka.

Izdavač

Institut za političke studije, Beograd

Kancelarija Saveta za nacionalnu bezbednost i zaštitu tajnih podataka.

ISBN 978-86-7419-416-4.